

The Role of Litigation Risk, Information Asymmetry and Economic Uncertainty in Explaining Audit Fee

GHASSEM BLUE

Assistant Professor, Accounting Dept.,
Management & Accounting Faculty., Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran

MANDANA TAHERI *

Assistant Professor, Accounting
Dept., Management & Accounting Faculty.,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

RAMIN PARVARPOUR

Master of Accounting, Allameh Tabataba'i
University, Tehran, Iran.

Abstract

Information asymmetry and economic uncertainty are features of the capital market in today's complex business environment, which increase audit risk and litigation risk, and can be effective in explaining audit fees. The purpose of this research is to investigate the role of legal claims risk, information asymmetry and economic uncertainty in explaining audit fees. The time domain of the research is the period from 2013 to 2021 and the research sample includes 120 companies listed on the Tehran Stock Exchange. Research findings, based on analysis using multivariable regression models on combined data, show that among the macroeconomic variables investigated (including economic growth rate, inflation rate, exchange rate, and interest rate), both economic growth rate and inflation rate have a direct and significant relationship with the audit fee. Additionally, there is a direct and significant relationship between the risk of lawsuits and information asymmetry with the audit fee. The results indicate that the risk of lawsuits, economic uncertainty and information asymmetry play an effective role in explaining auditors' fees.

* Corresponding Author: mandanataheri@atu.ac.ir

How to Cite: Blue, .Gh. Taheri, M., Parvarpour, R. (2024). The Role of Litigation Risk, Information Asymmetry and Economic Uncertainty in Explaining Audit Fee, *Empirical Studies in Financial Accounting*, 20(80), 1-33. DOI: 10.22054/qjma.2023.74951.2479

Keywords: Audit Fees, Litigation Risk, Economic Uncertainty, Information Asymmetry.

1. Introduction

Audit fees indicate the amount of auditors' effort to reduce the audit risk to the reasonable level. It is a measure to control financial risk and some legal claims that are threatening audit firms. According to litigation risk, auditors try to control this risk by increasing their efforts and audit fees. Chen (2019) and Frino et al. (2022) state that information asymmetry and economic uncertainty increase audit risk and litigation risk, and can influence audit fees. In other words, audit services are necessitated by the conflict between shareholders and managers. Information asymmetry and economic uncertainty increase agency costs, thereby heightening the necessity for auditing to control and manage these costs. Consequently, auditors increase audit fees to manage audit risks and ensure the thoroughness of their audit work. Therefore, this research aims to explain the effect of litigation risk, information asymmetry, and economic uncertainty on audit fees.

2. Methodology

Our data were collected using financial statements, notes, and audit reports in CODAL¹ database and Rahavard-e-Novin² software. The final sample for a period of 2013-2021 consists of 1080 firm-year observations. In addition, the GARCH models were employed to measure the independent variables. To test the first and second hypotheses of this research, model 1 is used:

$Afee_t = \text{litig risk}_t + \text{Asymmetry}_t + \text{Size}_t + \text{INVREC}_t + \text{Lev}_t + \text{ROA}_t + \text{loss}_t + \text{CHANGE}_t + \text{Adu size}_t + \text{Specialist}_t + \text{LIQUID}_t + \text{SALE}_t + \text{Year Effects} + \text{Industry Effects}$ (1)

To test the third hypothesis of research, model 2 is used:

$Afee_t = \text{Economic Growth}_{t-1} + \text{Inflation Rate}_{t-1} + \text{Exchange Rate}_{t-1} + \text{Interest Rate}_{t-1} + \text{Size}_t + \text{INVREC}_t + \text{Lev}_t + \text{ROA}_t + \text{loss}_t + \text{CHANGE}_t + \text{Adu size}_t + \text{Specialist}_t + \text{LIQUID}_t + \text{SALE}_t + \text{Year Effects} + \text{Industry Effects}$ (2)

Where, SIZE represents the natural logarithm of total assets;

1. www.codal.ir

2. www.mabnadp.com

INVREC denotes the amount of inventory and receivables divided by total assets; Lev indicates total liabilities divided by total assets; ROA signifies net profit divided by total assets; LOSS is assigned 1 if a firm has experienced a loss in any of the last three years, and 0 otherwise; CHANGE is assigned 1 if a firm has changed its auditor, and 0 otherwise; LIQUID represents current assets divided by total assets; SALE represents the ratio of sales to assets; Adu size is a dummy variable that equals 1 if the audit firm was either the Iran Audit Organization (IAO) or Mofid Rahbar (an audit firm belonging to IACPA), and 0 otherwise. SPECIALISR is assigned 1 if the auditor is an industry specialist, and 0 otherwise. Audit Fee (AFEE): is the natural logarithm of the audit fee.

Information Asymmetry (Asymmetry): According to the model of Venkatesh and Chiang (1986).

Economic Uncertainty (RM): Economic uncertainty is the inability of agents to accurately predict the outcomes of decisions. In this research, it has been measured by four indicators, including the fluctuation of economic growth, inflation rate, exchange rate, and interest rate. In addition, a GARCH model was used to index these criteria. For this purpose, a volatile measure of changes in the Gross National Product (GNP) index was considered to be an indicator of the risk of macroeconomic factors that the firm faces in its financial and production decisions. The results of the estimation of the GARCH model led to conditional variances, which ultimately lead to the standard deviation or the concept of uncertainty upon taking the square root.

Litigation Risk (Litig risk): We measure this variable based on Lowry and Shu (2002), Krishnan and Zhang (2005), and Sun and Liu (2011).

3. Conclusion

The results of testing the first and second hypotheses indicate that the risk of lawsuits and information asymmetry have a positive and significant relationship with audit fees. In the third hypothesis, the effect of lack of economy on remuneration was investigated. In this research, four indicators including economic growth, inflation rate, exchange rate, and interest rate have been used to measure the economic uncertainty of macroeconomic variables. In this regard, the

results of the hypothesis testing show that economic uncertainty based on inflation and economic growth criteria has a positive and significant relationship with audit fees. Additionally, economic uncertainty based on interest rate criterion has a negative and significant relationship with audit fees. However, the exchange rate indicator does not have a significant effect on audit fees. Therefore, it can be seen that audit risk as an indicator of determining audit fees is influenced by some economic variables such as inflation and economic growth.

In order to strengthen the results and address potential endogeneity in the research models, we redefined the dependent variable as imaginary (bivariate) and re-estimated the initial models of all three hypotheses. The results of these re-estimations confirmed the findings of the least squares regression in the first model for the first and second hypotheses. In the third hypothesis regarding economic uncertainty, economic growth and inflation rate criteria, as well as exchange rate, lead to an increase in the audit fee, while interest rate causes a decrease in the audit fee. Additionally, new control variables were added to the initial models based on the information provided in previous sections. The results of these additions confirm the findings of the initial estimation of the hypotheses.

نقش ریسک دعاوی حقوقی، عدم تقارن اطلاعاتی و نااطمینانی اقتصادی در تبیین حق الزحمه حسابرسان

- دانشیار، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران قاسم بولو
- استادیار، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران * ماندانا طاهری
- دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران رامین پرورپور

چکیده

عدم تقارن اطلاعاتی و عدم اطمینان اقتصادی از ویژگی‌های بازار سرمایه در محیط کسب و کار پیچیده حال حاضر هستند که موجب افزایش ریسک حسابرسی و ریسک دعاوی حقوقی شده و می‌تواند در تبیین حق الزحمه حسابرسی اثرگذار باشند. هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی نقش ریسک دعاوی حقوقی، عدم تقارن اطلاعاتی و نااطمینانی اقتصادی در تبیین حق الزحمه حسابرسی می‌باشد. قلمرو زمانی پژوهش، دوره زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰ بوده و نمونه پژوهش شامل ۱۲۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. تحلیل یافته‌های پژوهش با استفاده از مدل‌های رگرسیونی چندمتغیره مبتنی بر داده‌های ترکیبی نشان‌دهنده آن است که میان متغیرهای کلان اقتصادی که مورد بررسی قرار گرفته‌اند (شامل نرخ رشد اقتصادی، نرخ تورم، نرخ ارز و نرخ بهره)، دو متغیر نرخ رشد اقتصادی و نرخ تورم رابطه مستقیم و معناداری با حق الزحمه حسابرسی دارند و میان ریسک دعاوی حقوقی و عدم تقارن اطلاعاتی با حق الزحمه حسابرسی نیز رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج به دست آمده نشان‌دهنده آن است که ریسک دعاوی حقوقی، نااطمینانی اقتصادی و عدم تقارن اطلاعاتی نقش مؤثری در تبیین حق الزحمه حسابرسان دارند. کلیدواژه‌ها: حق الزحمه حسابرسی، ریسک دعاوی حقوقی، عدم اطمینان اقتصادی، عدم تقارن اطلاعاتی.

مقدمه

حسابرسان در مقابل تأیید و اطمینان نسبت به صورت‌های مالی واحد مورد رسیدگی، حق‌الزحمه دریافت می‌کنند. در حقیقت، حق‌الزحمه حسابرسی نشان‌دهنده میزان تلاش حسابرسان در راستای کاهش ریسک حسابرسی به سطح معقول است و معیاری به‌منظور کنترل ریسک مالی و دعاوی حقوقی است که حرفه حسابرسی با آن مواجه است. افزایش مسئولیت‌های قانونی حسابرسان با افزایش تلاش و حق‌الزحمه حسابرسی همراه است، به‌طوری‌که تلاش حسابرسان برای مشتریان پریسک‌تر بارزتر است (Zhang et al., 2022). براین اساس، اکثر تحقیقات در حوزه حق‌الزحمه حسابرسی به پیروی از چارچوب Simunic (1980)، بیان می‌کنند که در روند قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی، حق‌الزحمه با تلاش‌های حسابرس رابطه مثبت و معنی‌داری دارد. براین اساس، مدل قیمت‌گذاری سیمونیک برای خدمات حسابرسی بیان می‌کند که حق‌الزحمه شامل تلاش‌های حسابرس، ریسک دعاوی حقوقی و سود است. در تحقیقات عموماً اثر تلاش‌های حسابرسی بر حق‌الزحمه حسابرسی موردتوجه واقع شده است، اما تاکنون در تحقیقات داخلی و در تحقیقات خارجی (به‌ندرت) به بخش دوم مدل سیمونیک در قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی پرداخته نشده است و نقش ریسک دعاوی حقوقی در تعدیل حق‌الزحمه حسابرسان بررسی نشده است؛ بنابراین، سؤال این پژوهش آن است که آیا ریسک دعاوی حقوقی در تبیین حق‌الزحمه حسابرسی در بازار حسابرسی ایران نقش قابل‌توجهی دارد؟ برای این منظور، در این پژوهش به پیروی از مدل ریسک دعاوی حقوقی که توسط Lowry and Shu (2002) ارائه و توسعه داده شده است، اثر ریسک دعاوی حقوقی بر حق‌الزحمه بررسی شده است. همچنین، علاوه بر ریسک دعاوی حقوقی که موردتوجه این پژوهش قرار گرفته است، عوامل دیگر نیز در تبیین حق‌الزحمه حسابرسی نقش دارند.

تحقیقات جدید Chen (2019) و Frino et al. (2022) بیان می‌کنند که عدم تقارن اطلاعاتی و عدم اطمینان اقتصادی از ویژگی‌های بازار سرمایه در محیط کسب‌وکار پیچیده حال حاضر هستند که موجب افزایش ریسک حسابرسی و ریسک دعاوی حقوقی شده و

می‌توانند در تبیین حق‌الزحمه حسابرسی اثرگذار باشند. به عبارتی، یکی از دلایل وجود حسابرسی و تقاضا برای خدمات حسابرس، مسئله نمایندگی بین سهام‌داران و مدیران شرکت‌ها است (Valas, 2005) و عدم تقارن اطلاعاتی و نااطمینانی اقتصادی توان تشدید هزینه‌های نمایندگی و افزایش ضرورت برای حسابرسی باهدف نظارت و کنترل هزینه‌های نمایندگی را دارند. به عبارتی، عدم تقارن اطلاعاتی به ناقص بودن اطلاعات اشاره دارد که می‌تواند منجر به تصمیمات غلط سهام‌داران در بازار سرمایه شود و اطلاعات اقتصادی پیچیده و عدم اطمینان اقتصادی حاکم بر بازار، مشکل استفاده‌کننده در ارزیابی اطلاعات را بیشتر می‌کند که برای کنترل چنین پیامدهایی در بازار سرمایه، حسابرسی به‌عنوان ابزار کارآمدی جهت حصول اطمینان از اطلاعات دریافت شده، مطرح است (Mehnaz et al., 2022). با توجه به نقش حسابرسان در بازار سرمایه و ریسک فزاینده‌ای که بر آن‌ها بابت پذیرش کار حسابرسی، وارد است، حق‌الزحمه به‌عنوان ابزار کلیدی در کنترل اثرات منفی پذیرش کار حسابرسی مطرح است.

در نهایت آنکه در حال حاضر یکی از مناقشات اصلی حرفه حسابداری تعیین حداقل نرخ حق‌الزحمه حسابرسی است. از یک‌سو، کنترل ریسک حسابرسی و به‌تبع کاهش احتمال دعاوی حقوقی علیه حسابرس، ملزم به افزایش آزمون‌های محتوای و به‌تبع افزایش حق‌الزحمه حسابرسی است (Chakraborty et al., 2017) و از سوی دیگر، عواملی همچون عدم تقارن اطلاعاتی و عدم اطمینان اقتصادی بر روند قیمت‌گذاری این خدمات مؤثر هستند که عموماً در پژوهش‌ها مورد توجه واقع نمی‌شوند؛ بنابراین، در این پژوهش به دنبال تبیین اثرگذاری ریسک دعاوی حقوقی بر حق‌الزحمه حسابرسی هستیم. همچنین، اثر عدم تقارن اطلاعاتی و عدم اطمینان اقتصادی بر حق‌الزحمه خدمات حسابرسی نیز بررسی شده است.

در ادامه ساختار مقاله به این صورت خواهد بود که ابتدا مبانی نظری پژوهش ارائه خواهد شد. سپس، به پیشینه تجربی و طرح فرضیه پژوهش پرداخته شده است. در ادامه، به روش‌شناسی پژوهش شامل متغیرها و مدل پژوهش اشاره خواهد شد. بخش پایانی نیز پس

از بیان نتایج پژوهش، به نتیجه‌گیری و پیشنهادهای اختصاص یافته است.

مبانی نظری

حسابرسان به‌عنوان یک میانجی بین مدیران شرکت (اطلاعات برتر) و سرمایه‌گذاران (اطلاعات ضعیف‌تر)، اطمینانی معقولی از یک منبع مستقل ارائه می‌کند که می‌تواند اعتبار صورت‌های مالی را افزایش دهد. در این میان، شکست‌های حسابرسان برجسته نیاز حسابرسان به درک کامل کسب‌وکار مشتریان و هرگونه خطر مرتبط را تقویت کرده است و تحلیل ریسک حسابرسی و ارتباط آن با تلاش‌های حسابرسان و تبیین حق‌الزحمه حسابرسی را به یک حوزه تحقیقاتی مهم در ادبیات حسابرسی تبدیل نموده است. حق‌الزحمه حسابرس بهای تمام‌شده خدمات بکار رفته در فرایند حسابرسی بعلاوه تخمینی از زیان‌های آتی ناشی از مسئولیت حسابرس در برابر گزارش صادرشده، است. اجرای این فرایند در سه مرحله انجام می‌شود. مرحله اول، ارزیابی حسابرس از وقوع زیان آتی ناشی از قضاوت حسابرس است که در آینده یک ذی‌نفع مثلاً سهام‌دار متحمل می‌شود. در این مرحله، حق‌الزحمه ابعاد ریسک حسابرسی که حسابرسان با پذیرش کار با آن مواجه هستند را باید پوشش دهد. مرحله دوم، به‌کارگیری منابع در اجرای عملیات حسابرسی مثلاً نیروی انسانی است؛ بدین ترتیب که منافع نهایی کاهش در ارزش فعلی زیان‌های مورد انتظار آتی ناشی از حسابرسی صورت‌های مالی برابر هزینه نهایی سرمایه‌گذاری اضافی حسابرسی باشد. در نهایت حسابرس قیمتی را تعیین می‌کند تا هزینه‌های حسابرسی را پوشش دهد (Jamuarti & Wiryaningrum, 2018; Stanley, 2011).

نکته قابل توجه در ارتباط با حق‌الزحمه حسابرسی آن است که حق‌الزحمه، همانند سایر کالاها و خدمات ارائه‌شده در سطح بازارهای متفاوت، تابعی از سیاست‌های قیمت‌گذاری و یا عرضه و تقاضا نیست، بلکه مواردی همچون صلاحیت، ارزش خدمت ارائه‌شده و اعتماد به‌عنوان چارچوب کیفیت حسابرسی، عناصر کلیدی در تعیین حق‌الزحمه حسابرسی هستند. علاوه بر آن، تغییرات در متغیرهای کلان اقتصادی و افزایش ریسک سیستماتیک می‌تواند هزینه سرمایه شرکت‌ها را افزایش دهد. در این شرایط مدیران

انگیزه کافی برای مدیریت، دست کاری یا تقلب و کاهش کیفیت صورت‌های مالی را دارند. در شرایطی که خطر تحریف بااهمیت در صورت‌های مالی بالا باشد، حسابرس باید خطر عدم کشف را کاهش دهد که این امر نیازمند تلاش بیشتر و در نتیجه، نیازمند دستمزد بالاتر است. Rosri et al. (2019)، Frino et al. (2022) و Saputra & Yusuf (2019) بیان می‌کنند که میزان تلاش حسابرس با استفاده از حق الزحمه حسابرسی اندازه‌گیری می‌شود و هرچه مسئله تضاد نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی بزرگ‌تر باشد، برای اطمینان در خصوص کشف تقلب یا اشتباه بااهمیت در صورت‌های مالی، رسیدگی‌های بیشتری لازم است و در نتیجه حق الزحمه حسابرسی بیشتر خواهد بود.

عدم تقارن اطلاعاتی، کیفیت کلی محیط اطلاعاتی یک شرکت را منعکس می‌کند. همچنین، عدم تقارن اطلاعاتی ممکن است ریسک و تلاش حسابرسی و به نوبه خود هزینه‌های حسابرسی را حداقل از دو طریق افزایش دهد: اولاً، شرکت‌های که از شفافیت کمتری برخوردار هستند، ممکن است اطلاعاتی را برای حسابرسان و همچنین سهام‌داران پنهان کنند و این امر، کار را برای حسابرسان دشوارتر می‌کند که نظر آگاهانه‌ای درباره قابلیت اطمینان صورت‌های مالی یک شرکت ارائه دهند و در نتیجه ریسک حسابرسی افزایش پیدا می‌کند. دوم اینکه، سرمایه‌گذاران در شرکت‌های پیچیده‌تر یا شرکت‌هایی که مالکیت آن‌ها کمتر متمرکز است، ممکن است به دلیل شکاف اطلاعاتی بیشتر بین افراد داخلی و خارجی، نیاز به اطمینان بیشتری از حسابرسان داشته باشند (Frino et al., 2022). در نتیجه، شرکت‌هایی که سطوح بالایی از عدم تقارن اطلاعاتی دارند به احتمال زیاد با خطر بیشتر تحریف بااهمیت همراه هستند که حسابرسان به منظور کاهش ریسک کلی حسابرسی، باید تلاش بیشتر کنند و کیفیت حسابرسی را برای کاهش خطر عدم کشف افزایش دهند که در نتیجه هزینه‌های دریافتی افزایش می‌یابد.

از سوی دیگر، نااطمینانی اقتصادی شرایطی است که تصمیم فعالان اقتصادی اعم از خانوارها، بنگاه‌ها و بخش دولتی در زمینه‌های مختلف با عدم اطمینان همراه است. نااطمینانی وقتی وجود دارد که یا اتفاقات آینده مشخص و معلوم نباشد و یا با وجود

مشخص بودن اتفاقات، احتمال رخ دادن آن‌ها قابل پیش‌بینی نیست؛ بنابراین، عدم اطمینان به این معنی است که در یک موقعیت معین یک فرد نمی‌تواند اطلاعات را به‌طور کمی و کیفی به‌گونه‌ای مناسب برای تشریح، پیش‌بینی و ارائه حکم به‌طور معین و به شکل مقداری (عددی) مرتب سازد. فقدان اطلاعات معمول‌ترین دلیل برای عدم اطمینان است (دیندار فرکوشی و همکاران، ۱۳۹۹). در طول دوره‌های عدم اطمینان بالا، شرکت‌ها بر مخارج خود حساس‌تر می‌شوند و باعث ایجاد انگیزه در مدیران می‌شود تا پروژه‌های سرمایه‌گذاری را تا زمانی که عدم قطعیت کاهش یابد به تأخیر اندازد. این گرایش در بازار می‌تواند باعث کاهش کل تقاضای کالا در بازار شود؛ بنابراین، شرکت‌ها ممکن است با افزایش موجودی و کاهش در سودآوری و ارزش‌داری‌ها مواجه شوند (Bloom, 2014; Leduc & Lin, 2016). این مسئله می‌تواند خطرات ذاتی شرکت‌ها را افزایش دهد و در مجموع عدم قطعیت اقتصادی ممکن است در فرض تداوم فعالیت تردید ایجاد کند و انگیزه‌هایی در مدیران جهت دست‌کاری سود ایجاد کند که منجر به افزایش خطر تحریف بااهمیت و خطرات دعاوی حقوقی حساب‌برسان می‌شود. از آنجایی که عدم قطعیت اقتصادی، خطرات تجاری فعالیت حساب‌برسان را افزایش می‌دهد که در نتیجه آن حساب‌برسان نیاز به تلاش برای به‌دست‌آوردن شواهد بیشتری هستند، بنابراین به نظر می‌رسد که عدم اطمینان اقتصادی با حق‌الزحمه حساب‌برسی ارتباط دارد (Chen et al., 2019).

پیشینه پژوهش

در پژوهش‌های داخلی به دلیل فقدان مدل کمی‌سازی ریسک دعاوی حقوقی حساب‌برسی، کمتر به این مهم پرداخته شده است. در حال حاضر تنها پژوهش داخلی که با تأکید بر ریسک دعاوی حقوقی انجام شده است پژوهش قدیم پور و همکاران (۱۳۹۵) با عنوان «بررسی ارتباط بین عوامل مؤثر بر ریسک دادخواهی حساب‌برسان و اظهارنظر تعدیل شده حساب‌برسی» است که در تلاش برای شناسایی عوامل مؤثر بر حق‌الزحمه حساب‌برسی است. در این پژوهش یازده عامل مؤثر بر ریسک دعاوی حقوقی شناسایی شد و به‌عنوان متغیرهایی که معرف ریسک دعاوی حقوقی هستند، در یک مدل آماری اثر آن‌ها بر حق‌الزحمه

حسابرسی بررسی شد. نتایج این بررسی حاکی از آن بود که کنترل‌های داخلی، استقلال حسابرس و تمرکز مالکیت در تبیین حق‌الزحمه نقش مؤثرتری دارند.

حسینی و یونس حمه (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تحلیل روابط حق‌الزحمه حسابرسی و ریسک حسابرسی در مواجهه با تجدید ارائه و آشفتگی مالی»، به تحلیل روابط حق‌الزحمه حسابرسی و ریسک حسابرسی، پرداختند و به این نتیجه رسیدند که آشفتگی مالی به‌عنوان معیاری از ریسک تجاری صاحب‌کار تأثیر معنادار و مثبتی بر حق‌الزحمه حسابرسی دارد.

نوشادی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تدوین مدل حق‌الزحمه خدمات حسابرسی»، عوامل مؤثر بر حق‌الزحمه حسابرسی را با رویکردی کیفی در بازار حسابرسی ایران مشخص نمودند. نتایج آن‌ها حاکی از آن است که عوامل متعددی همچون ویژگی‌های مؤسسه حسابرسی، ویژگی‌های صاحب‌کار، شرایط حرفه‌ای، استفاده‌کنندگان، شرایط رقابتی، محیطی و... در تبیین حق‌الزحمه حسابرسی مؤثر هستند.

Kim (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر قیمت‌گذاری حسابرسی»، به بررسی اثر تحریم‌های اقتصادی بر قیمت‌گذاری حسابرسی، پرداخت. مطالعه او ادبیات مربوط به ارتباط ریسک حسابرسی و قیمت‌گذاری حسابرسی را با بررسی تحریم‌های اقتصادی سال ۲۰۱۴ که غرب بر روسیه اعمال کرد، گسترش داد. نتایج حاصل از پژوهش او نشان می‌دهد که پس از اعمال تحریم‌ها، هزینه‌های حسابرسی افزایش یافته است و حساب‌رسان هزینه‌ای ناشی از افزایش ریسک حسابرسی ناشی از تحریم را به صاحب‌کاران خود منتقل کردند.

Yongsuk and Hongmin (2021) در پژوهشی با عنوان «عدم‌اطمینان سیاست اقتصادی و تلاش حسابرسی (شواهدی از ساعات حسابرسی)» رابطه عدم‌اطمینان اقتصادی و تلاش حساب‌رسان را بررسی نمودند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که حساب‌رسان در پاسخ به عدم‌اطمینان اقتصادی، ساعت کار حسابرسی بیشتری را بکار می‌گیرند.

Routledge (2020) در پژوهشی با عنوان «مالکیت نهادی، تمرکز مالکیت و

حق الزحمه حسابرسی» نشان دادند که سرمایه گذاران نهادی به عنوان معیاری برای نظارت و کنترل بیشتر و کاهش هزینه‌های نمایندگی شرکت‌ها موجب کاهش ریسک حسابرسی و در نتیجه کاهش تلاش حسابرسان می‌شود که در نهایت سبب کاهش هزینه‌های حسابرسی برای شرکت می‌گردد.

Yong and Sun (2020) در پژوهشی با عنوان «ریسک اطلاعات و قیمت گذاری نادرست بدهکاران با در نظر گرفتن کیفیت حسابرسی» نقش تعدیل کننده کیفیت حسابرسی بر رابطه بین ریسک افشای اطلاعات مالی و عدم تقارن اطلاعاتی را بررسی نمودند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که بین افشای اطلاعات و عدم تقارن اطلاعاتی ارتباط منفی و معناداری وجود دارد و بین کیفیت حسابرسی بالا و عدم تقارن اطلاعاتی نیز رابطه منفی و معناداری وجود دارد. همچنین، کیفیت حسابرسی به عنوان مکانیزمی بین افشای اطلاعات و عدم تقارن اطلاعاتی رابطه برقرار می‌کند.

بنابراین، باتوجه به آنچه تا اینجا ارائه شد، در این پژوهش فرضیه‌های زیر مطرح و مورد آزمون قرار خواهند گرفت:

فرضیه اول پژوهش: ریسک دعاوی حقوقی بر حق الزحمه حسابرسی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

فرضیه دوم پژوهش: عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

فرضیه سوم پژوهش: عدم اطمینان اقتصادی بر حق الزحمه حسابرسی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

روش^۱

این پژوهش بر اساس هدف در دسته تحقیقات کاربردی جای می‌گیرد. همچنین، این پژوهش، پژوهش توصیفی از نوع پس رویدادی که بر مبنای تحلیل اطلاعات گذشته است،

می‌باشد. ضمناً از نظر روش انجام پژوهش با توجه به نوع رابطه بین متغیرها از نوع علی می‌باشد. بر مبنای نظری برای گردآوری اطلاعات این تحقیق از روش کتابخانه‌ای استفاده خواهد شد. بدین صورت که مبانی نظری و پیشینه تحقیق با مراجعه به کتب، مقالات، مجلات و سایر منابع در دسترس استحصال خواهد شد. برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز متغیرهای پژوهش و آزمون فرضیه‌ها از طریق مراجعه به صورت‌های مالی حسابرسی شده، گزارش حسابرسی مستقل، نرم‌افزارهای پایگاه داده‌های مالی مانند رهاورد نوین و تدبیر پرداز، آرشیو آماری سازمان بورس اوراق بهادار، سایت کدال و پایگاه اینترنتی معاونت مدیریت و فناوری اطلاعات بورس اوراق بهادار استخراج می‌گردد. داده‌های این تحقیق در نرم‌افزار اکسل گردآوری می‌شوند و برای انجام تجزیه و تحلیل آماری از نرم‌افزار ایویوز استفاده خواهد شد. قلمرو زمانی پژوهش حاضر از سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰ می‌باشد. نمونه‌گیری با استفاده از روش حذف سیستماتیک انجام می‌شود و شرکت‌هایی انتخاب شدند که دارای ویژگی‌های زیر باشند:

۱. شرکت‌هایی که در بازه دوره مورد تحقیق تغییر سال مالی یا فعالیت نداشته باشند،
 ۲. اطلاعات لازم برای اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق در طول دوره مورد بررسی در دسترس باشد،
 ۳. شرکت‌هایی که پایان سال مالی آن‌ها پایان اسفند هر سال باشد،
 ۴. بعضی از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار به دلیل ماهیت متفاوت آن‌ها از قبیل شامل بانک‌ها و مؤسسات مالی، جزء جامعه آماری قرار نمی‌گیرد.
- که در نهایت تعداد ۱۲۰ شرکت در نمونه پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. لازم به ذکر است بی‌ثبات‌گیری از شاخص‌های عدم اطمینان اقتصادی در اندازه‌گیری متغیرهای مستقل با استفاده از روش آرچ و گارچ انجام شده است.

مدل و متغیرهای مورد استفاده پژوهش

برای آزمون فرضیه اول و دوم پژوهش از مدل ۱ استفاده شده است:

$$Afee_t = \text{litig risk}_t + \text{Asymmetry}_t + \text{Size}_t + \text{INVREC}_t + \text{Lev}_t + \text{ROA}_t + \text{loss}_t + \text{CHANGE}_t + \text{Adu size}_t + \text{Specialist}_t + \text{LIQUID}_t + \text{SALE}_t + \text{Year Effects} + \text{Industry Effects} \quad (1)$$

و برای آزمون فرضیه سوم پژوهش از مدل ۲ استفاده شده است:

$$Afee_t = \text{Economic Growth}_{t-1} + \text{Inflation Rate}_{t-1} + \text{Exchange Rate}_{t-1} + \text{Interest Rate}_{t-1} + \text{Size}_t + \text{INVREC}_t + \text{Lev}_t + \text{ROA}_t + \text{loss}_t + \text{CHANGE}_t + \text{Adu size}_t + \text{Specialist}_t + \text{LIQUID}_t + \text{SALE}_t + \text{Year Effects} + \text{Industry Effects} \quad (2)$$

که در آن Size لگاریتم طبیعی از کل دارایی‌ها، INVREC مبلغ موجودی و مطالبات تقسیم بر کل دارایی‌ها، LEV کل بدهی‌ها تقسیم بر کل دارایی‌ها، ROA سود خالص تقسیم بر کل دارایی‌ها، LOSS اگر یک شرکت در هر یک از سه سال گذشته زیان داشته باشد برابر با ۱ و در غیر این صورت ۰ است، CHANGE اگر شرکت حسابرس خود را تغییر داده باشد با ۱ و در غیر این صورت ۰ خواهد بود، Adu size متغیر ساختگی برابر یک است اگر حسابرس شرکت در سال t سازمان حسابرسی یا مؤسسه حسابرسی مفید راهبر باشد و در غیر این صورت برابر صفر است، LIQUID دارایی جاری تقسیم بر کل دارایی‌ها، SALE نسبت فروش به دارایی، Specialist اگر حسابرس متخصص صنعت باشد ۱ و در غیر این صورت ۰ خواهد بود. بدین منظور برای اندازه‌گیری متغیر تخصص حسابرس از رویکرد سهم از بازار Palmrose (1976) استفاده می‌کنیم. مطابق با این رویکرد چنانچه سهم از بازار یک مؤسسه حسابرسی از نسبت به دست آمده در رابطه ۳، بیشتر باشد مؤسسه حسابرسی به عنوان متخصص صنعت در نظر گرفته می‌شود.

$$\left(\frac{EA}{EAT} \right) > \left(\frac{1}{2} \right) * \left(\frac{1}{IF} \right) \quad (3)$$

که در آن، EA مجموع تمام دارایی‌های تمام صاحب‌کاران یک مؤسسه حسابرسی خاص در یک صنعت خاص، EAT مجموع دارایی‌های کل صاحب‌کاران در یک صنعت، IF تعداد شرکت‌های موجود در یک صنعت.

متغیر وابسته پژوهش

حق الزحمه حسابرسی (AFEE): لگاریتم طبیعی حق الزحمه حسابرسی است.

متغیرهای مستقل پژوهش

عدم تقارن اطلاعاتی (Asymmetry): برای اندازه‌گیری عدم تقارن اطلاعاتی از الگوی طراحی شده به وسیله venkatesh & chiang (1986) به شرح رابطه ۴ استفاده شد.

$$Spread = * 100(4)$$

به طوری که:

APit: میانگین قیمت پیشنهادی فروش سهام شرکت است

BPit: میانگین قیمت پیشنهادی خرید سهام شرکت است.

جهت انجام محاسبات، نخست بهترین قیمت پیشنهادی خرید و فروش هر سهم برای هر روز معاملاتی استخراج می‌شود (منظور از بهترین قیمت پیشنهادی خرید، عبارت است از بالاترین قیمت پیشنهادی برای خرید سهم در هر روز و بهترین قیمت پیشنهادی فروش نیز، عبارت است از کمترین قیمت پیشنهادی برای فروش هر سهم در هر روز). سپس با استفاده از میانگین آن‌ها دامنه اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهم محاسبه می‌گردد.

نااطمینانی اقتصادی (RM): نااطمینانی اقتصادی ناتوانایی کارگزاران در پیش‌بینی دقیق نتایج تصمیمات است. در این پژوهش نااطمینانی در اقتصاد با چهار شاخص شامل نوسان رشد اقتصادی، نرخ تورم، نرخ ارز و نرخ ارز اندازه‌گیری شده است. برای شاخص‌بندی این معیارها با الگوگیری از پژوهش‌های Chakraborty et al. (2017)، شکرخواه و قاصدی دیزجی (۱۳۹۵) باغومیان و همکاران (۱۳۹۵) از یک مدل GARCH استفاده شد. برای این منظور یک معیار نوسانگرایانه از تغییرات شاخص تولید ناخالص ملی (GNP) به عنوان شاخصی برای ریسک عوامل کلان اقتصادی که شرکت در تصمیمات مالی و تولیدی خود با آن روبرو می‌شود، در نظر گرفته شد. نتایج حاصل از تخمین مدل GARCH به واریانس‌های شرطی می‌انجامد که نهایتاً با جذرگیری به انحراف معیار یا

همان مفهوم نااطمینانی منجر می‌شود.

نرخ رشد اقتصادی (Economic Growth): افزایش تولید ناخالص داخلی در یک سال خاص در مقایسه با مقدار آن در سال پایه (۱۳۹۰)، رشد اقتصادی محسوب می‌شود که از طریق سایت بانک مرکزی قابل دسترس می‌باشد.

نرخ تورم (Inflation Rate): نوسان نرخ تورم از تفاضل بین نوسان نرخ تورم سال جاری و سال قبل تقسیم بر نرخ سال پایه (۱۳۹۰) به دست می‌آید.

نرخ ارز (Exchange Rate): اندازه‌گیری نوسان نرخ ارز تفاوت نوسان نرخ ارز سال جاری و سال قبل تقسیم بر نرخ سال پایه (۱۳۹۰) به دست می‌آید که از طریق سایت بانک مرکزی قابل دسترس می‌باشد.

نرخ بهره (Interest Rate): اندازه‌گیری نوسان نرخ بهره تفاوت نوسان نرخ بهره سال جاری و سال قبل تقسیم بر نرخ سال پایه (۱۳۹۰) به دست می‌آید.

ریسک دعاوی حقوقی (Litig risk): برای اندازه‌گیری این متغیر به پیروی از Lowry & Shu (2002) و Krishnan & Zhang (2005) و Sun & Liu (2011) از رابطه ۵ استفاده شد.

$$\text{Litigrisk} = .276 * \text{size} + 1.153 * \text{INV} + 2.075 * \text{REC} + 1.251 * \text{ROA} + 1.501 * \text{LEV} + 0.301 * \text{GROWTH} - 0.371 * \text{RET} + 0.235 * \text{BETA} + 1.464 * \text{TURNOVER} + 1.060 * \text{DELIST} + 0.928 * \text{TECH} + 0.463 * \text{OPINION} - 10.049 (5)$$

که در آن SIZE لگاریتم طبیعی از کل دارایی‌ها، INV موجودی تقسیم بر کل دارایی‌ها، REC حساب‌های دریافتی تقسیم بر کل دارایی، ROA سود خالص تقسیم بر کل دارایی‌ها، LEV کل بدهی‌ها تقسیم بر کل دارایی‌ها، GROWTH رشد فروش شرکت که از طریق نسبت تفاوت فروش سال جاری با سال قبل تقسیم بر فروش سال قبل به دست می‌آید، RET بازده سالانه سهام شرکت، BETA ضریب بتای سالانه شرکت، TURNOVER میانگین تعداد سهام معامله‌شده، DELIST در صورتی که گزارش حسابرس حاوی بند تداوم فعالیت باشد، ۱ و در غیر این صورت صفر خواهد بود، TECH شرکت‌ها در صنعت دارویی، دستگاه‌های برقی و رایانه‌ای باشد ۱ و سایر صنایع صفر خواهد بود و

OPINION در صورتی که حسابرس اظهار نظر تعدیل شده (مشروط، مردود و عدم اظهار نظر) ارائه کند، این متغیر مقدار ۱ و در صورت اظهار نظر تعدیل نشده (مطلوب)، صفر خواهد بود.

تحلیل حساسیت

جهت استحکام نتایج و بررسی درون‌زایی مدل‌ها متغیر حق‌الزحمه حسابرسی را به صورت دو وجهی و به این صورت که اگر مقدار حق‌الزحمه در سال t از میانگین حق‌الزحمه شرکت‌های یک صنعت در همان سال، بیشتر باشد ۱ و در غیر این صورت صفر خواهد بود، تعریف کردیم؛ که نتایج آن برای فرضیه اول، در قسمت یافته‌ها تحت عنوان مدل ۲ و برای فرضیه سوم تحت عنوان مدل ۴ ارائه شده است.

ما جهت انجام کنترل‌های بیشتر به مدل‌های اولیه سه متغیر کنترلی حق‌الزحمه حسابرسی سال قبل (AFEET_1)، اثربخشی کنترل داخلی (ICQ) و مدیریت سود (INDVD) را اضافه کردیم و نتایج را به صورت مقایسه‌ای ارائه کردیم. نتایج مدل‌های جدید با لحاظ این سه متغیر جدید در قسمت یافته‌ها در ستون سوم و تحت عنوان مدل ۳ و ۶ ارائه شده است.

نحوی اندازه‌گیری ICQ به صورت دو وجهی و به این صورت که اگر در گزارش حسابرس به ضعف کنترل داخلی اشاره شده باشد ۱ و در غیر این صورت صفر خواهد بود. همچنین جهت اندازه‌گیری مدیریت سود از مدل Khotari, Leone and Wasley (2005) که به مدل عملکرد معروف است استفاده کردیم. طبق این مدل برای اندازه‌گیری کل ارقام تعهدی از رابطه زیر استفاده کردیم:

$$TACC_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 1/TA_{t-1} + \beta_2 (\Delta \square \square \square - \Delta \square \square \square)_{i,t} + \beta_3 PPE_{i,t} + \beta_4 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در آن؛ $1/TA$ تقسیم عدد ۱ بر جمع کل دارایی‌های ابتدای سال) در این الگوها، برای استاندارد کردن و موزون شدن به منظور کاهش نوسانات، از تقسیم همه متغیرها بر جمع

کل دارایی‌های شرکت در ابتدای هر دوره استفاده شده است (ΔREV تغییرات کل درآمد فروش سال جاری به سال قبل، ΔREC نشان‌دهنده تغییرات حساب‌ها و اسناد دریافتی سال جاری به سال قبل است، PPE بیانگر جمع دارایی‌های ثابت (اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات) به صورت ناخالص) قبل از کسراسته‌لاک انباشته (ROA نشان‌دهنده بازده دارایی‌ها است) (سود خالص/دارایی ابتدای دوره)/مجموع دارایی‌های پایان دوره) ϵ نشان‌دهنده مقادیر خطا یا باقیمانده‌های حاصل از تخمین الگو است و در واقع همان ارقام تعهدی غیرعادی (اختیاری) است.

یافته‌های پژوهش

نتایج آمار توصیفی

در جدول (۱) آماره‌های توصیفی مرتبط با مدل‌ها درج شده است. مطابق با نتایج به دست آمده، میانگین حق‌الزحمه حسابرسی ۲۰۸۳ میلیون ریال است و لگاریتم طبیعی آن ۷/۲۶۲ است. ریسک دعاوی حقوقی نیز که بر اساس مدل ارائه شده در قسمت قبل اندازه‌گیری شده است به طور میانگین ۲/۱۲۸ می‌باشد. شاخص عدم تقارن اطلاعاتی ۰/۰۳۳ است که با توجه به نزدیکی به بیشترین مقدار، نشان‌دهنده عدم تقارن اطلاعاتی در بین شرکت‌های نمونه است. شوک‌های ناشی از متغیرهای کلان اقتصادی که با استفاده از مدل آرچ و گارچ برآورد شده است نشان می‌دهد که میانگین شوک‌های ناشی از رشد اقتصادی تقریباً طی دوره پژوهش برابر با صفر بوده (۰-۰۰۹۲۵) است. شوک ناشی از نرخ تورم ۱/۷۸ درصد، نرخ ارز ۳۱/۷۹ درصد و نرخ بهره نیز به طور میانگین ۰/۵۴ درصد بوده است. در پنل متغیرهای گسسته نیز ۸/۵ درصد شرکت‌ها زیان‌ده بوده‌اند، ۳۳/۷ درصد حسابرس خود را تغییر داده‌اند، حدود ۲۵ درصد از شرکت‌ها توسط سازمان حسابرسی و مفید راهبر حسابرسی شده‌اند و در نهایت ۶۵ درصد از شرکت‌ها دارای حسابرس متخصص بر اساس مدل Palmrose (1986) هستند. سایر پارامترهای توصیفی نیز در جدول قابل ملاحظه است.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار
حق الزحمه حسابرسی	3.200417	3.166726	4.9110137	2.079181	0.4315
ریسک دعاوی حقوقی	2.128757	1.994383	7.962306	-1.91824	1.981271
عدم تقارن اطلاعاتی	0.033875	0.03587	0.055497	0.000539	0.011571
رشد اقتصادی	-0.00925	-0.002301	0.123223	-0.10993	0.060143
نرخ تورم	23.7555	26.9	40.2	6.9	12.7018
نرخ ارز	31.79767	8.974312	133.3643	6.393398	38.303
نرخ بهره	0.548016	-0.003717	2.952497	-2.46401	1.657762
اندازه شرکت	6.31065	6.246461	9.262471	4.908882	0.609622
موجودی کالا	0.543763	0.539921	0.925963	0.018557	0.188845
اهرم مالی	0.551189	0.551396	1.269042	0.031431	0.193411
بازدهی	0.147359	0.123408	0.654242	-0.29773	0.149734
نقدشوندگی	0.67889	0.699743	0.986386	0.028441	0.185561
مدیریت سود	7.50E-05	-0.021219	1.395341	-0.35307	0.147923
متغیرهای گسسته					
متغیر	تعداد یک	تعداد صفر	درصد یک	درصد صفر	
زیان	۱۰۳	۱۱۰۷	۸.۵۱۲	۹۱.۴۸۸	
تغییر حسابرس	۳۷۱	۷۲۹	۳۳.۷۲۷	۶۶.۲۷۳	
اندازه حسابرس	۳۰۲	۹۰۸	۲۴.۹۵۹	۷۵.۰۴۱	
تخصص حسابرس	۷۸۹	۴۲۱	.207۶۵	۳۴.۷۹۳	

لازم به ذکر است که جهت کاهش اثر مشاهدات پرت بر روی نتایج پژوهش، پنج درصد کوچک‌ترین و بزرگ‌ترین داده‌های مربوط به متغیرهای پیوسته، با اعداد نزدیک‌ترین مشاهدات به آن داده‌ها جایگزین شده است. نتایج آزمون همبستگی که گزارش نشده است نشان می‌دهد که همبستگی بالایی بین متغیرهای مستقل وجود ندارد؛ یعنی مشکل هم خطی بین متغیرهای مستقل وجود ندارد.

نتایج آمار استنباطی

نتایج آزمون فرضیه اول و دوم پژوهش

در راستای برآورد مدل‌های پژوهش ابتدا آزمون اف لیمر و هاسمن برای انتخاب نوع مدل در روش حداقل مربعات (ols) انجام شد. نتایج در جدول ۲ گزارش شده است. بر اساس نتایج در تمامی مدل‌ها احتمال آماره آزمون اف لیمر برابر با صفر است و به دلیل آنکه کمتر از سطح خطای ۵ درصد می‌باشد، مدل با داده‌های ترکیبی تأیید می‌شود. با توجه به تأیید داده‌های ترکیبی، نیاز به انجام آزمون هاسمن برای تأیید اثرات ثابت یا تصادفی وجود دارد. در راستای نتایج آزمون هاسمن مشاهده می‌شود که احتمال آماره آزمون در مدل اول و دوم کمتر از سطح خطای ۵ درصد است؛ لذا مدل‌های ترکیبی با اثرات ثابت تأیید می‌شود.

جدول ۲. نتایج آزمون F لیمر و هاسمن

مدل	آزمون F لیمر		آزمون هاسمن	
	آماره آزمون F	احتمال آماره آزمون	آماره آزمون F	احتمال آماره آزمون
مدل اول	۱۳,۷۳۵	۰,۰۰۰	۲۷,۹۱	۰,۰۰۵
مدل سوم	۳,۴۰۹	۰,۰۰۰	۹۱۴,۰۲۳	۰,۰۰۰

در راستای برآورد مدل‌های پژوهش نیاز به انجام آزمون فروض کلاسیک می‌باشد. در همین راستا نتایج آزمون ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی در جدول ۳ آورده شده است. برای بررسی ناهمسانی واریانس جزء خطا آزمون وایت و برای بررسی خودهمبستگی از آزمون بروچ - پاگان استفاده شده است. بر اساس نتایج جدول ۳، مشاهده می‌شود که احتمال آماره آزمون‌های وایت برای بررسی ناهمسانی واریانس جزء خطا و آزمون بروچ - پاگان برای بررسی خودهمبستگی کمتر از سطح خطای ۵ درصد است؛ لذا در تمامی مدل‌ها مشکل ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی وجود دارد. برای این منظور از رگرسیون حداقل مربعات تعمیم‌یافته و همچنین برآورد مدل رگرسیون به روش خطای استاندارد مقاوم به ترتیب برای رفع ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی

استفاده می شود

جدول ۳. نتایج آزمون ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی جزء خطا

مدل	ناهمسانی واریانس جزء خطا		خودهمبستگی جزء خطا	
	آماره آزمون F	احتمال آماره آزمون	آماره آزمون F	احتمال آماره آزمون
مدل چهارم	۳,۴۲۱	۰,۰۰۰	۲۳۰,۳۴۵	۰,۰۰۰
مدل ششم	۴,۴۶۵	۰,۰۰۰	۲۸۶,۳۴	۰,۰۰۰

در جدول ۴، نتایج تأثیر ریسک دعاوی حقوقی و عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی گزارش شده است. همان طور که مشاهده می شود هر دو مدل در حالت کلی معنادار است. همچنین نتایج آزمون هم خطی از طریق عامل تورم واریانس نشان می دهد که بین هیچ یک از متغیرها هم خطی وجود ندارد.

ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده در مدل اول (۰/۹۵۹ و ۰/۹۵۴) و سوم (۰/۹۵۶ و ۰/۹۵۰) است که انتخاب صحیح متغیرهای توضیحی و کنترلی با متغیر وابسته را تأیید می کند. با توجه به این که آماره دوربین واتسون در مدل اول و سوم بین ۵.۱ تا ۵.۲ برای خودهمبستگی باقیمانده های مدل نگرانی وجود ندارد.

نتایج مدل اول بیانگر آن است که ضریب ریسک دعاوی حقوقی ۰/۱۳۷ است و در سطح احتمال ۹۵ درصد این ضریب معنادار است؛ بنابراین می توان گفت که افزایش ریسک دعاوی حقوقی اثر معناداری بر حق الزحمه حسابرسی دارد. ضریب عدم تقارن اطلاعاتی نیز در مدل اول ۲۲۵.۲ بوده و در سطح احتمال ۹۵ درصد معنادار است. در واقع عدم تقارن اطلاعاتی نیز منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی می شود.

همان طور که در بخش قبل نیز بیان شد در جهت آزمون استحکام نتایج فرضیه اول و دوم متغیر وابسته به صورت موهومی (دووجهی) در مدل دوم ارائه شد که نتایج آزمون فرضیه اول و دوم تأیید بر نتایج رگرسیون حداقل مربعات در مدل اول بوده است.

لازم به توضیح است که نیکویی برازش مدل های رگرسیون لجستیک (مدل دوم) نیز با استفاده از آزمون های هاسمر - لمشو بررسی می شود. با توجه به این که مقدار معناداری

مربوط به آماره آزمون کمتر از ۵٪ درصد باشد، مدل با مشاهدات واقعی برآزش دارد در نتیجه قابلیت تبیین مطلوب مدل پذیرفته می‌شود. آماره LR (آماره نسبت درست‌نمایی) به دست آمده (۳۷۹/۲۲۶) و همچنین سطح معناداری آن (۰/۰۰۰)، با ضریب اطمینان ۹۵ درصد می‌توان ادعا نمود که مدل معنی دار بوده و از اعتبار بالایی برخوردار است.

جدول ۴. نتایج اثرات ریسک دعاوی حقوقی و عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی

مدل اول			مدل دوم			مدل سوم			متغیر
روش حداقل مربعات (ols)			روش رگرسیون لجستیک (logistic)			روش حداقل مربعات (ols)			
ضریب	معناداری	هم خطی	ضریب	معناداری	هم خطی	ضریب	معناداری	هم خطی	
0.013	0.0214	7.97	0.178	0.0049	2.44	0.018	0.0025	1.03	ریسک دعاوی حقوقی
2.22	0.0000	2.03	3.863	0.0000	1.51	1.913	0.0000	1.92	عدم تقارن اطلاعاتی
0.52	0.0000	1.26	2.188	0.0000	1.27	0.505	0.0000	1.68	اندازه شرکت
-0.0002	0.9944	1.89	-0.51	0.476	3.2	-0.02	0.4966	3.51	موجودی کالا
0.087	0.0307	2.02	-0.65	0.2725	2.15	0.085	0.0283	1.98	اهرم مالی
-0.123	0.0025	2.23	-1.49	0.0602	2.22	-0.03	0.3581	2.31	سود خالص
0.037	0.0072	1.09	-0.04	0.9102	1.19	0.048	0.0001	1.36	زیان
0.083	0.0251	2.97	1.5	0.0000	1.29	0.081	0.0191	2.12	تغییر حسابرسی
-0.011	0.7982	2.99	-0.64	0.1821	1.05	-0.01	0.7804	2.29	اندازه حسابرسی
-0.023	0.088	1.13	-0.13	0.4533	1.34	-0.02	0.0153	1.3	تخصیص حسابرسی
0.130	0.0022	2.27	-0.37	0.6168	3.19	0.127	0.001	3.56	نقدشوندگی
-	-	-	-	-	-	-	0.6184	1.03	اثر بخشی کنترل داخلی
-	-	-	-	-	-	-	0.0000	1.41	وقفه در حق الزحمه

مدل اول			مدل دوم			مدل سوم			متغیر
روش حداقل مربعات (ols)			روش رگرسیون لجستیک (logistic)			روش حداقل مربعات (ols)			
ضریب	معناداری	هم خطی	ضریب	معناداری	هم خطی	ضریب	معناداری	هم خطی	
									حسابرسی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	مدیریت سود
-0.269	0.0000	NA	-14.4	0.0000	NA	0.155	0.2449	NA	عرض از مبدأ
ضریب تعیین			R ² مک فادن			ضریب تعیین			
۰,۹۵۹			۰,۲۷۷			۰,۹۵۶			
ضریب تعیین تعدیل شده			آماره نسبت درست‌نمایی (LR)			ضریب تعیین تعدیل شده			
۰,۹۵۴			۳۷۹,۲۲۶			۰,۹۵۰			
آماره دوربین - واتسون			سطح معناداری مدل			آماره دوربین - واتسون			
۲,۰۸۱			۰,۰۰۰۰			۲,۱۲۳			
آماره فیشر (معناداری)			آماره هاسمر - لمشو (معناداری با درجه آزادی ۸)			آماره فیشر (معناداری)			
۱۷۰,۲۲۵			۹,۰۶۶۷			۱۵۳,۳۵			
-۰,۰۰۰,۰۰۰			-۳۳۶۷			-۰,۰۰۰,۰۰۰			

مدل اول در قالب مدل سوم جهت بررسی بیشتر و کنترل متغیرهای دیگر (اثربخشی در کنترل‌های داخلی؛ وقفه حق‌الزحمه حسابرسی و مدیریت سود) و استحکام نتایج مجدداً برآورد گردید که نتایج در جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب ریسک دعاوی حقوقی مثبت است و در سطح احتمال ۹۵ درصد این ضریب معنادار است. ضریب عدم تقارن اطلاعاتی نیز در مدل سوم مثبت بوده و در سطح احتمال ۹۵ درصد معنادار است؛ بنابراین نتایج یافته‌ها در مدل اول و دوم توسط مدل سوم تأیید می‌شود.

نتایج آزمون فرضیه سوم پژوهش

آزمون اف لیمر و هاسمن برای انتخاب نوع مدل در روش حداقل مربعات (ols) برای مدل چهارم و ششم انجام شد. نتایج در جدول ۵ گزارش شده است. بر اساس نتایج در هر دو مدل احتمال آماره آزمون اف لیمر برابر با صفر است و به دلیل آنکه کمتر از سطح خطای

۵ درصد می باشد، مدل با داده های ترکیبی تأیید می شود. در راستای نتایج آزمون هاسمن مشاهده می شود که احتمال آماره آزمون در مدل چهارم و ششم کمتر از سطح خطای ۵ درصد است؛ لذا مدل های ترکیبی با اثرات ثابت تأیید می شود.

جدول ۵. نتایج آزمون F لیمر و هاسمن

مدل	آزمون F لیمر		آزمون هاسمن	
	آماره آزمون F	احتمال آماره آزمون	آماره آزمون F	احتمال آماره آزمون
مدل چهارم	۴۸.۲۵	۰,۰۰۰	۱۲,۵۴۶	۰,۰۰۰
مدل ششم	۱۳,۳۸	۰,۰۰۰	۲۳,۹۴۷	۰,۰۰۰

در راستای برآورد مدل های پژوهش نیاز به انجام آزمون فروض کلاسیک می باشد. در همین راستا نتایج آزمون ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی در جدول ۶ آورده شده است. برای بررسی ناهمسانی واریانس جزء خطا آزمون وایت و برای بررسی خودهمبستگی از آزمون بروچ - پاگان استفاده شده است. بر اساس نتایج جدول ۶، مشاهده می شود که احتمال آماره آزمون های وایت برای بررسی ناهمسانی واریانس جزء خطا و آزمون بروچ - پاگان برای بررسی خودهمبستگی کمتر از سطح خطای ۵ درصد است؛ لذا در تمامی مدل ها مشکل ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی وجود دارد. برای این منظور از رگرسیون حداقل مربعات تعمیم یافته و همچنین برآورد مدل رگرسیون به روش خطای استاندارد مقاوم به ترتیب برای رفع ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی استفاده می شود.

جدول ۶. نتایج آزمون ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی جزء خطا

مدل	ناهمسانی واریانس جزء خطا		خودهمبستگی جزء خطا	
	آماره آزمون F	احتمال آماره آزمون	آماره آزمون F	احتمال آماره آزمون
مدل چهارم	۴۰۶.۲	۰,۰۰۰	۲۸۷,۸۰۵	۰,۰۰۰
مدل ششم	۴۰۹.۲	۰,۰۰۰	۲۸۸,۷۵۷	۰,۰۰۰

نتایج اثرات عدم اطمینان سیاست های اقتصادی بر حق الزحمه حسابرسی در جدول ۷،

گزارش شده است. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد مدل‌های ارائه شده در جدول ۷ معنادار هستند و مشکل هم خطی نیز در مدل‌ها وجود ندارد؛ لذا می‌توان در رابطه با معناداری متغیرهای اظهار نظر کرد.

جدول ۷. نتایج اثرات عدم اطمینان سیاست‌های اقتصادی بر حق‌الزحمه حسابرسی

متغیر	مدل چهارم			مدل پنجم			مدل ششم		
	روش حداقل مربعات (ols)			روش رگرسیون لجستیک (logistic)			روش حداقل مربعات (ols)		
	ضریب	معناداری	هم خطی	ضریب	معناداری	هم خطی	ضریب	معناداری	هم خطی
عدم اطمینان رشد اقتصادی	0.6201	0000/0	1.89	4.916	0.0052	1.65	0.415	0000/0	1.91
عدم اطمینان نرخ ارز	0.0003	0.0839	2.07	0.0063	0.0292	1.86	-0.0001	0.2038	2.69
عدم اطمینان نرخ بهره	-0.035	0000/0	2.83	-0.160	0.0305	2.13	-0.024	0000/0	2.91
عدم اطمینان نرخ تورم	0.0077	0000/0	5.01	0.0553	0.0022	4.04	0.0059	0000/0	5.14
اندازه شرکت	0.4220	0000/0	2.78	2.23	0000/0	1.31	0.5062	0000/0	2.94
موجودی کالا	-0.061	0.4156	1.92	-0.407	0.5712	3.12	-0.0051	0.9092	1.94
اهرم مالی	-0.004	0.9535	2.03	-0.95	0.1139	2.22	0.0299	0.4638	2.06
سود خالص	-0.147	0.0954	2.51	-2.60	0.001	2.52	-0.076	0.1392	2.58
زیان	0.0106	0.7144	1.23	-0.037	0.9159	1.27	0.0354	0.0419	1.29
تغییر حسابرسی	0.0756	0.3108	4.9	-0.313	0.4269	1.05	0.1074	0.0374	4.92
اندازه حسابرسی	0.0894	0.2868	4.93	1.589	0000/0	1.27	-0.0161	0.7709	4.96
تخصیص حسابرسی	-0.039	0.1955	1.04	-0.223	0.2121	1.32	-0.0104	0.5053	1.04

مدل ششم			مدل پنجم			مدل چهارم			متغیر
روش حداقل مربعات (ols)			روش رگرسیون لجستیک (logistic)			روش حداقل مربعات (ols)			
هم خطی	معناداری	ضریب	هم خطی	معناداری	ضریب	هم خطی	معناداری	ضریب	
2.44	0.0043	0.1398	3.09	0.9427	-0.0538	2.44	0.1123	0.1388	نقدشوندگی
1.03	0.2414	-0.011	-	-	-	-	-	-	اثر بخشی کنترل داخلی
1.37	0.0001	0.0609	-	-	-	-	-	-	وقفه در حق الزحمه حسابرسی
1.16	0.0004	-0.096	-	-	-	-	-	-	مدیریت سود
NA	0.0418	-0.291	NA	0000/0	-13.17	NA	0.0284	0.480	عرض از مبدأ
۰/۹۴۱		ضریب تعیین	۰,۲۶۳		R ² مک فادن	۰,۸۰۴		ضریب تعیین	
۰/۹۳۳		ضریب تعیین تعدیل شده	۳۶۰,۹۳		آماره نسبت درست- نمایی (LR)	۰,۷۷۹		ضریب تعیین تعدیل شده	
۱,۵۸۶		آماره دورین - واتسون	۰,۰۰۰۰		سطح معناداری مدل	۱,۵۴۶		آماره دورین - واتسون	
۱۲۴۰۵۹ -۰,۰۰۰۰		آماره فیشر (معناداری)	۲,۲۳۷ -۰,۹۷۲۹		آماره هاسمر - لمشو (معناداری با درجه آزادی ۸)	۳۲,۹۰۷ (۰/۰۰۰)		آماره فیشر (معناداری)	

بر اساس نتایج مدل چهارم مشاهده می‌شود که عدم اطمینان رشد اقتصادی و تورم منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی می‌شود که هم‌راستا با انتظارات است. باین حال عدم اطمینان نرخ بهره منجر به کاهش حق الزحمه حسابرسی می‌شود. عدم اطمینان نرخ ارز نیز تأثیر معناداری بر حق الزحمه حسابرسی ندارد و دلیل آن می‌تواند تغییرات دستوری و واکنش بازار نرخ ارز می‌باشد. به همین ترتیب در مدل پنجم که جهت تحکیم نتایج ارائه می‌شود نتایج نشان می‌دهد که از بین ابعاد عدم اطمینان سیاست‌های اقتصادی، عدم اطمینان رشد اقتصادی؛ عدم اطمینان نرخ ارز و عدم اطمینان نرخ تورم تأثیر مثبت و معناداری بر حق الزحمه حسابرسی دارند. از طرفی عدم اطمینان نرخ بهره منجر به کاهش حق الزحمه

حسابرسی می گردد.

همچنین مدل چهارم در قالب مدل ششم پژوهش جهت بررسی بیشتر و کنترل متغیرهای دیگر (اثر بخشی در کنترل های داخلی؛ وقفه حق الزحمه حسابرسی و مدیریت سود) و استحکام نتایج مجدداً برآورد گردید. بر اساس نتایج حاصل از برآورد این مدل، مشاهده می شود که عدم اطمینان رشد اقتصادی و تورم منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی می شود باین حال عدم اطمینان نرخ بهره منجر به کاهش حق الزحمه حسابرسی می شود. عدم اطمینان نرخ ارز نیز تأثیر معناداری بر حق الزحمه حسابرسی ندارد.

بحث و نتیجه گیری

هدف این پژوهش بررسی نقش دعاوی حقوقی، عدم تقارن اطلاعاتی و نااطمینانی اقتصادی در تبیین حق الزحمه حسابرسان می باشد. در همین راستا داده های عملکرد مالی و بازار ۱۲۰ شرکت، طی دوره ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰ به روش حذفی سیستماتیک به عنوان نمونه آماری تحقیق استخراج و بررسی شده است. نوآوری این پژوهش علاوه بر بررسی نقش هم زمان عدم تقارن اطلاعاتی و نااطمینانی اقتصادی و دعاوی حقوقی ناشی از آن ها بر حق الزحمه حسابرسی، استفاده از مدلی برای ارزیابی احتمال ریسک دعاوی حقوقی می باشد. این پژوهش با ارائه نقش شرایط مختلف عدم اطمینان اقتصادی و ریسک دعاوی حقوقی بر ریسک حسابرسی می تواند مورد توجه حسابرسان و شرکت ها در مذاکرات جاری در مورد حق الزحمه حسابرسی قرار گیرد همچنین خلأ پژوهشی در این زمینه را برطرف و تحقیقات موجود را گسترش می دهد.

پژوهش جاری دارای ۳ فرضیه است. نتایج حاصل از آزمون این فرضیه های اول و دوم نشان دهنده این است که ریسک دعاوی حقوقی و عدم تقارن اطلاعاتی با حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معناداری دارد. در فرضیه سوم نیز به بررسی تأثیر عدم اقتصادی بر حق الزحمه پرداخته شد. در این پژوهش برای اندازه گیری عدم اطمینان اقتصادی متغیرهای کلان اقتصادی از چهار معیار شامل رشد اقتصادی، نرخ تورم، نرخ ارز و نرخ بهره استفاده شده است. در این رابطه ارتباط نتایج حاصل از آزمون این فرضیه نشان دهنده آن است که

عدم اطمینان اقتصادی مبتنی بر معیارهای تورم و رشد اقتصادی با حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معناداری دارد و عدم اطمینان اقتصادی از لحاظ معیارهای مبتنی بر بهره با حق الزحمه حسابرسی رابطه منفی و معناداری با حق الزحمه حسابرسی دارد لیکن از لحاظ معیار نرخ ارز تأثیر معناداری بر حق الزحمه حسابرسی ندارد؛ بنابراین مشاهده می‌شود ریسک حسابرسی به عنوان شاخصی جهت تعیین حق الزحمه حسابرسی تحت تأثیر برخی متغیرهای اقتصادی نظیر تورم و رشد اقتصادی قرار دارد.

جهت استحکام نتایج و بررسی درون‌زایی مدل‌های پژوهش متغیر وابسته را به صورت موهومی (دووجهی) تعریف و مدل‌های اولیه هر سه فرضیه را مجدد برآورد کردیم که نتایج حاصل از آن در فرضیه‌های اول و دوم تأیید بر نتایج رگرسیون حداقل مربعات در مدل اول بوده است. در فرضیه سوم عدم اطمینان اقتصادی معیارهای رشد اقتصادی، نرخ تورم و نرخ ارز منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی و نرخ بهره باعث کاهش حق الزحمه حسابرسی می‌شود. همچنین جهت کنترل‌های بیشتر نیز متغیرهای کنترلی جدیدی بر اساس آنچه در قسمت‌های قبل بیان شد به مدل‌های اولیه اضافه گردید که نتایج حاصل از آن تأییدی بر نتایج برآورد اولیه فرضیه‌ها می‌باشد. همچنین، یافته‌های این پژوهش با نتایج تحقیقات Frino et al. (2022) و Chen et al. (2019) مطابقت دارد.

پژوهش حاضر دامنه پژوهشی ارزشمندی را برای پژوهش‌های آتی ایجاد کرده است این پژوهش با ارائه مدلی جهت اندازه‌گیری ریسک دعاوی حقوقی راه را برای اندازه‌گیری این متغیر همواره ساخته است. در پایان به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود:

۱. اثر ریسک دعاوی حقوقی را بر سایر عوامل مانند کیفیت حسابرس، محافظه‌کاری حسابرس و تغییر حسابرسان مورد بررسی قرار دهند.

۲. در پژوهش حاضر متغیرهای پژوهش در یک بازه زمانی ۹ ساله و در یک نمونه ۱۲۰ شرکتی مورد بررسی قرار گرفتند لذا بررسی موضوع در یک بازه زمانی طولانی‌تر و با نمونه بزرگ‌تر می‌تواند مفید باشد.

۳. بررسی سایر عوامل کلان اقتصادی و همچنین متغیرهای سیاسی و اجتماعی بر

حق الزحمه حسابرسی

۴. تکرار این پژوهش در مورد شرکت‌های غیر بورسی و مقایسه نتایج آن با نتایج حاصل از پژوهش جاری.

در فرآیند پژوهش، مجموعه شرایط و مواردی وجود دارد که خارج از کنترل می‌باشد،

ولی به‌طور بالقوه می‌تواند نتایج را تحت تأثیر قرار دهد، ضرورت دارد نتایج پژوهش، با

مدنظر قرار دادن محدودیت‌های موجود، موردبررسی قرار گیرد. محدودیت‌های این پژوهش به شرح زیر بوده است:

۱. عدم کنترل بعضی از عوامل مؤثر بر نتایج تحقیق از جمله تأثیر متغیرهایی چون عوامل اقتصادی، شرایط سیاسی، وضعیت اقتصاد جهانی، قوانین و مقررات و ... که خارج از دسترس محقق بوده و ممکن است بر بررسی روابط اثرگذار باشد.

۲. عدم تعدیل اقلام صورت‌های مالی به‌واسطه وجود تورم که ممکن است بر نتایج پژوهش مؤثر باشد.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Ghassem Blue

Mandana Taheri

Ramin Parvarpour

<http://orcid.org/0000-0001-7741-7208>

<http://orcid.org/0000-0002-6984-6368>

<http://orcid.org/0009-0009-6978-1734>

منابع

- باغومیان، رافیک، محمدی، حجت و نقدی، سجاد. (۱۳۹۵). نوسان متغیرهای کلان اقتصادی و پیش‌بینی سود توسط B مدیران. مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۳(۵۰): ۶۵-۸۸. 10.22054/QJMA.2016.7059
- پورحیدری، امید، گل محمدی شورکی، مجتبی و زارع مهرجردی، ابوالفضل. (۱۴۰۱). ویژگی‌های گزارشگری مالی و پاداش مدیریت: با تأکید بر نقش عدم تقارن اطلاعاتی. دانش حسابداری مالی، ۹(۲): ۱-۲۷. 10.30479/JFAK.2022.16374.2935
- جعفری صمیمی، احمد و اعظمی، کوروش. (۱۳۹۱). نااطمینانی اقتصاد کلان و اندازه دولت شواهد کشورهای منتخب در حال توسعه. راهبرد اقتصادی، ۱۳(۱۴۹-۱۶۸)
- حسینی، محمد و یونس حمه، بیستون. (۱۴۰۱). تحلیل روابط حق‌الزحمه حسابرسی و ریسک حسابرسی در مواجهه با تجدید ارائه و آشفتگی مالی. فصلنامه پژوهش‌های حسابرسی حرفه‌ای، ۲(۶): ۸۲-۱۱۱. 10.22034/JPAR.2022.548146.1075
- دیندار فرکوشی، پرویز، پناهیان، حسین و جباری، حسین. (۱۳۹۹). عدم‌اطمینان اقتصادی و خطر سقوط قیمت سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ۵۱(۱۴۳-۱۶۴). doi: 10.22034/iaar.2021.141681
- شکرخواه، جواد و قاصدی دیزجی، کیوان. (۱۳۹۵). تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی بر تصمیمات تأمین مالی مدیران. مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۳(۵۱): ۸۷-۱۲۰. doi: 10.22054/qjma.2016.7102
- نوشادی، میثم، خدادادی، ولی، واعظ، سید علی و حسین‌زاده، علی حسین. (۱۳۹۷). تدوین مدل حق‌الزحمه خدمات حسابرسی. پیشرفت‌های حسابداری، ۱۰(۲): ۲۸۳-۳۱۸. doi: 10.22.099/jaa.2018.27523.1650

References

- Bloom, N. (2014). Fluctuations in uncertainty. *The Journal of Economic Perspectives*, 28 (2), 153-176. DOI: 10.1257/jep.28.2.153
- Bryan, D. B., & Mason, T. W. (2017). Executive tournament incentives and audit fees. *Advances in Accounting*, 37, 30-45. <https://doi.org/10.1016/j.adiac.2016.12.001>
- Chakraborty, A., Baum, C. F., & Liu, B. (2017). Corporate financial policy and the value of cash under uncertainty. *International Journal of Managerial Finance*, 13(2), 149-164. <https://doi.org/10.1108/IJMF-12>

-2015-0210

- Chen, J., Duh, R., Wu, C., & Yu, L. (2019). Macroeconomic Uncertainty and Audit Pricing. *Accounting horizons*, 33 (2), and 75–97. <https://doi.org/10.2308/acch-52423>
- Frino, A., Palumbo, R., & Rosati, P. (2022). Does information asymmetry predict audit fees? *Accounting and finance*, 1-23. <https://doi.org/10.1111/acfi.12985>
- Januarti, I., & Wiryaningrum, M.)2018 (. The Effect of Size, Profitability, Risk, Complexity, and Independent Audit Committee on Audit Fee. *Journal Dinamika Akuntansi*, 10 (2 (: 136-145. <http://dx.doi.org/10.15294/jda.v10i2.16613>
- Lowry, M., & Shu, S. (2002). Litigation risk and IPO underpricing. *Journal of Financial Economics*, 65 (3), 309-335. [https://doi.org/10.1016/S0304-405X\(02\)00144-7](https://doi.org/10.1016/S0304-405X(02)00144-7)
- Leduc, S., & Liu, Z. (2016). Uncertainty shocks are aggregate demand shocks. *Journal of Monetary Economics*, 82 (Supplement C), 20–35. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2016.07.002>
- Kothari, S. P., Leone, A. J., & Wasley, C. E. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), 163-197. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2004.11.002>
- Knechel, W.R., Krishnan, G.V., Pevzner, M., Shefchik, L.B., & Velury, U.K. (2013) Audit quality: insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(1), 385–421. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50350>
- Kim, O.)2021. (The impact of economic sanctions on audit pricing. *Journal of Contemporary Accounting and Economics*, 17) 2 (, 100257. <https://doi.org/10.1016/j.jcae.2021.100257>
- Krishnan, J., & Zhang, Y. (2005). Auditor Litigation Risk and Corporate Disclosure of Quarterly Review Report, *A Journal of Practice & Theory*, 24(Supplement), 115-138. <https://doi.org/10.2308/aud.2005.24.s-1.115>
- Palmrose, Z. (1986). Audit fees and auditor size: Further evidence. *Journal of Accounting Research*, 24 (1), 97-110. <https://doi.org/10.2307/2490806>
- Rosati, P., Gogolin, F., & Lynn, T. (2019) Audit firm assessments of cybersecurity risk: evidence from audit fees and SEC comment letters. *The International Journal of Accounting*, 54(3), 1950013. DOI: 10.1142/S1094406019500136
- Routledge, J.)2020 (. Institutional investors, stewardship code disclosures and audit fees. *Asian Review of Accounting*, 29(1(, 61-78. <https://doi.org/10.1108/ARA-05-2020-0082>

- Saputra, I. G., & Yusuf, A. (2019), The Role of Internal Audit in Corporate Governance and Contribution to Determine Audit Fees for External Audits, *Journal of Finance and accounting*, 7(1), 1-5. <http://dx.doi.org/10.12691/jfa-7-1-1>
- Simunic, D. A. (1980). The pricing of audit services: Theory and evidence. *Journal of Accounting Research*, 18 (1), 161–190. <https://doi.org/10.2307/2490397>
- Stanley, J. D. (2011). Is the audit fee disclosure a leading indicator of clients' business risk? *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(3), 157–179. <https://doi.org/10.2308/ajpt-10049>
- Sun, J., & Liu, G. (2011), Client- specific litigation risk and audit quality differentiation, *Managerial Auditing Journal*, 26 (4), 300-316. <https://doi.org/10.1108/02686901111124639>
- Venkatesh, P.C., & Chiang, R. (1986). Information asymmetry and the dealers bid-ask spread: A case study of earnings and dividend announcements. *The journal of finance*, 41 (5), 1089-1102. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1986.tb02532.x>
- Yongsuk, Y., & Hongmin, C. (2021). Economic policy uncertainty and audit effort: evidence from audit hours. *Managerial Auditing Journal*, 36(4), 643-662. DOI: 10.1108/MAJ-08-2020-2808
- Yong, K. & Sun, H. (2020). Information Risk and Debtholders' Mispricing by Considering Audit Quality. *Asia-Pacific Journal of Financial Studies*, 49, 463–508. <https://doi.org/10.1111/ajfs.12298>
- Zhang, X., Cao, L., Li, W., Zhao, Q., & Li, L. (2022). Does litigation risk increase audit effort? *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, Published online. DOI: 10.1080/16081625.2022.2026232

References [In Persian]

- Baghoomian, R., Mohammadi, H., & Naghdi, S. (2016). Macroeconomic Variables Fluctuations and Management Earnings Forecast. *Empirical studies of financial accounting*, 13 (50), and 65-88. <https://doi.org/10.22054/qjma.2016.7059> [In Persian]
- Dindar Farkoushy, P., Panahian, H., & Jabbari, H. (2021). Economic Uncertainty and Stock Price Crash Risk Companies Listed in Tehran Stock Exchange. *Accounting & Auditing Researches*, 51, 143-164. [In Persian]
- Hassani, M., & Yunes Hama, B. (2022). Analysis the relationship between Audit Fees & Audit Risk considering Restatement and Financial Distress. *Journal of professional auditing research*, 2 (6), 82-111. 10.22034/IAAR.2021.141681 [In Persian]
- Jafari samimi, A., & Azimi, K. (2012). Macroeconomic uncertainty and government size, evidence from selected developing countries.

- Economic strategy*, 13, 149-168. [In Persian]
- Noshadi, M., Khodadadi, V., Vaez, A., & Hoseinzadeh, A. H. (2018). Development of Audit Services Pricing Model. *Accounting developments*, 10 (2), and 283-318. <https://doi.org/10.22099/jaa.2018.27523.1650> [In Persian]
- Pourheidari, A., Golmohammadi Shouraki, M., & Zare Mehrjardi, A. (2022). Financial Reporting Characteristics and Management Compensation: Emphasizing the Role of Information Asymmetry. *Journal of Financial Accounting Knowledge*, 9 (2), 1-27. <https://doi.org/10.30479/jfak.2022.16374.2935> [In Persian]
- Shekarkhah, J., & Ghasedi Dizaji, K. (2016). The Effect of Macroeconomic Variables on Management Financing Decision. *Empirical studies of financial accounting*. 13 (51), 87-120. <https://doi.org/10.22054/qjma.2016.7102> [In Persian]

استناد به این مقاله: بولو، قاسم، طاهری، ماندانا، پروپور، رامین. (۱۴۰۲). نقش ریسک دعاوی حقوقی، عدم تقارن اطلاعاتی و نااطمینانی اقتصادی در تبیین حق الزحمه حسابرسان، مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۲۰(۸۰)، ۱-۳۳
DOI: 10.22054/qjma.2023.74951.2479

Empirical Studies in Financial Accounting is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

